

Kniha ideově navazuje na starší díla (především F. M. Bartoše a R. Urbánka) a takřka zarputile odmítá závěry, které recentně přinesla slovenská historička Daniela Dvořáková, zejména ve studii o vztahu Žofie a Zikmunda (viz SMB 2, 2010, s. 75–114). V kapitolách, jež se věnují době po smrti Václava IV., Kopiczková opět přináší obraz Žofie jako ubohé ženy stíhané ranami osudu. Za jejím neštěstím má stát především Zikmund a jeho „žárlivá“ manželka Barbora Celjská, kteří nechají Žofii trpět v bratislavském „zajetí“. Nápomocní pak ovdovělé královně nijak zvlášť nejsou ani její bratři Vilém a Arnošt. Autorka se za každou cenu drží standardního popisu životního příběhu Žofie, do jehož obrysu přesvědčivé závěry Dvořákové nezapadají.

V narativu Boženy Kopiczkové ovšem nejde jen o pouhé pokračování obrazu nastíněného Bartošem a Urbánkem, u nichž nehrály významnější roli genderové aspekty a kladný obraz Žofie vycházel především z jejich sympatií k reformnímu hnutí či naopak antipatií k Zikmundovi. Pro Kopiczkovou je leitmotivem knihy žena, která i přes veškerá protivenství osudu milovala svého muže a stála po jeho boku a která byla ke konci svého života velmi těžce zkoušena. Žofie se v podání Kopiczkové stává takřka jakýmsi ideálem, dobrou královnou Žofií; stinným stránkám se autorka důsledně vyhýbá, případně je přímo odmítá.

Kniha do značné míry připomíná Kopiczkové předešlé dílo o Elišce Přemyslovně (2003), v němž si autorka zvolila jako východisko představu o milující a trpící ženě a zcela jí podřídila narativ své knihy. Komu se biografie manželky Jana Lucemburského líbila, nebude bezpochyby zklamán ani zpracováním osudů Žofie Bavorské. Vykreslený obraz však dozajista ještě dozná výrazných korekcí.

ZUZANA BOLERAZKÁ

Kamil BOLDAN, *Počátek českého knihtisku*, Scriptorium, Praha 2018

317 s., ISBN 978-80-88013-69-3

Přední znalec (nejen) počátků českého knihtisku Kamil Boldan dal české vědě k Vánocům 2018 užitečný dárek. V podstatě jde o přehlednou, ale vědecky znamenitě dokumentovanou knihu o české reflexi jednoho z nejvýznamnějších vynálezů lidstva (přinejmenším jeho euroatlantické části). Ten byl, je a zřejmě i nadále bude

bohatý na nejrůznější záhady i „záhadičky“, které jej doprovázejí. Boldan se kvalifikovaně snaží bývalé kauzy svědomitě charakterizovat, k řešení těch dnešních přispívat a na další, dnes neřešitelné upozorňovat. Je k takové práci vedle Petra Voita nejlépe kvalifikován jak subjektivně, tak objektivně, neboť již léta působí na pracovišti pro toto téma klíčovém, v oddělení rukopisů, starých a vzácných tisků Národní knihovny, jež v České republice chová jejich nejrozsáhlejší soubory. O tom, že ovšem nezůstává orientován pouze na ně, svědčí snad až příliš široce koncipovaný soupis literatury, v němž sám jako autor figuruje v 27 titulech.

Jestliže začínám téměř od konce, musím konstatovat, že zpracování zejména obecných partií je kvalifikovaným odrazem současného stavu mezinárodního bádání a jeho základních trendů, jež se v dílech citovaných v bibliografii objevují. Pozornost se tu věnuje i bezprostředním předchůdcům tištěné knihy, jako byl dřevorez, mědirytina či xylografie. A ještě jedno je třeba zdůraznit: velkou názornost díla. Skoro stovka doprovodných vyobrazení přináší v kvalitní formě (kniha je tištěna na kvalitním papíru) mimořádně citlivě vybraný dokumentační materiál; sice převážně český (v teritoriálním slova smyslu), ale tam, kde je to potřebí pro širší souvislosti, i zahraniční, přednostně ovšem také z českých fondů. Volí přitom nejen formu pouhého označení příslušných artefaktů, která často bývá jen ilustrativního rázu, ale podává při této příležitosti i jejich stručnou, ale výstižnou a zcela konkrétní charakteristiku. Obrazový doprovod je integrální součástí Boldanových výkladů, jež tím získávají nejen na přitažlivosti, ale rovněž výrazně na výpovědní schopnosti.

I když se obligátní „Gang der Forschung“ v knize nenachází, přesto jsme při každé obecnější otázce v přiměřené míře seznamování s dosavadními názory a jejich vývojem. Někdy bychom se ovšem rádi dozvěděli více. Tam, kde je Boldan skoupější, než bychom si přáli, lze zpravidla odkázat na autorovy vlastní práce, které jsou tomu nebo onomu tématu věnovány. To se týká zejména kruciólní otázky české inkunabulistiky, totiž datace prvotisku *Kroniky trojánské*, který definitivně ztratil své zdánlivé primární postavení (byla to ovšem především zásluha Boldanovy předchůdkyně a v mnoha směrech i „praktické“ učitelky, Emmy Urbánkové).

Knihtisk musej ve svých počátcích porůznu, i když jen krátce, bojovat o místo na slunci s rukopisy, které škálou svého obsahu, avšak zejména množstvím a zavedenou výrobou a distribucí ovládaly knižní trh v celé Evropě. Situace

se však rychle obracela a hlavní proud rukopisných kodexů, jejichž hlavním konzumentem, méně již výrobcem, byla dotud církev, se přesouval do prostředí světského. Tu se svým zesvětštěním prosadila významná role stoupajících váha městského laického prostředí v nejšířším slova smyslu. Nicméně prostředí církevní, přesněji v důsledku pražské arcibiskupské sedisvakance svatovítská kapitula, po své konsolidaci po polovině 15. století záhy vytužilo výhody, které mu snadno dostupná (sit venia verbo) kniha tištěná pro jeho vnitřní, zejména pak liturgické potřeby nabízela. Tak se dostáváme k základní dichotomii kulturotvorných složek, církevní a světské, jejichž „vlajkovými loděmi“ se stal na jedné straně tisk statut Arnošta z Pardubic roku 1476, na druhé pak datované-nedatované vydání českého překladu *Kroniky trojánské*, které sice nese vročení 1468, vztahuje se však, žel, k rukopisné předloze předmětného tisku.

Boldan zasazuje český knihtisk do širokého evropského kontextu a podrobně seznamuje s výrobní technikou a zejména s výslednou podobou prvotisků a jejich postupnou proměnou. Českomoravský knihtisk v době do roku 1500 nenabyl velkého rozsahu, protože stál pod velkým obecným tlakem zahraničních, zejména německých oficín. Ty měly často v zemi své obchodní zástupce a nadto mnohdy pracovaly přímo pro české zákazníky z církevního prostředí, pro něž tiskly nejen latinské texty liturgické, ale i obecně náboženskou literaturu (a to i v českém jazyce). Boldan sleduje i jednotlivá centra českého knihtisku, mezi nimiž získala přední postavení katolická Plzeň. Vedle ní spíše krátkodobě vystupuje zejména Vimperk, který se stal působištěm původně pasovského tiskaře Alacrawa. Nemůžeme zde však detailně glosovat obsah jednotlivých kapitol Boldanovy knihy, jež věnují pozornost i jiným tiskům než jen knižním. Mám tu na mysli zejména odpustkové jednolisty, kde právě nedávný nález a jeho identifikace dává naději na možné další objevy, zatím nerozpoznané zejména v různých sbírkách fragmentů.

Za nejvýznamnější kapitolou knihy je třeba považovat už zmíněný rozbor *Trojánské kroniky*, kde Boldan zevrubně probírá boj o její první místo ve vývoji českého knihtisku. Autor na základě detailní analýzy nejen písma, ale zejména jejích filigránů (nedávno tolik vyžadované Petrem Voitem) nejprve potvrdil dataci Emmy Urbánkové, aby ji posléze ještě dále o několik let odsunul v chronologickém pořadí za jiné tisky, především za tzv. Nový zákon se signetem.

Možná někoho napadne, do jaké míry se Boldanova kniha míjí či překrývá s monumentálním

dílem Petra Voita, zejména s jeho *Encyklopedií knihy* (2. vydání 2008) a dvousvazkovým *Českým knihtiskem mezi pozdní gotikou a renesancí* (2013–2017). Odpověď není jednoduchá a je dána zásadně odlišně koncipovanou strukturou. V největší stručnosti lze konstatovat, že se oba autoři v různé míře doplňují, i když někdy jdou paralelně vedle sebe. Jedno však čtenář u Boldana postrádá, totiž přehlednou chronologickou tabulku jednotlivých produktů a jejich vzájemných vazeb.

IVAN HLAVÁČEK

Právní kultura středověku, edd. Martin NODL – Piotr WĘCOWSKI, *Filosofia*, Praha 2016 (= *Colloquia mediaevalia Pragensia* 17)

226 s., ISBN 978-80-7007-450-3

Sborník studií třinácti polských a českých mediévistů vznikl z větší části na základě příspěvků přednesených na česko-polském pracovním zasedání, které se konalo v Praze 28. listopadu 2014. Téma bylo definováno velmi volně a pokrývá nejrozličnější aspekty středověkého práva. Publikace začíná úvodním zamyšlením Martina Nodla nad tématem existence a případných specifík husitské právní kultury, jež zároveň velice stručně shrnuje vývoj právněhistorického přístupu v české historiografii 19. a 20. století. Na Nodlem předstřžený námět (byť inspirativní pro další vědeckou diskusi) studie ostatních autorů tematicky v podstatě nenavazují.

Rovněž následující příspěvek polské historičky Anety Pieniąd *Literacy and the legal culture of the early middle ages. Old research – new questions* má charakter vstupní studie. V úvodu shrnuje hlavní body dosavadního průběhu evropského bádání na poli zejména raně středověké právní kultury (posun od výzkumu vztahů mezi psaným a mluveným slovem ke komunikačním procesům spojeným s tvorbou, zveřejňováním a prosazováním práva). Interpretační možnosti, které nabízí sledování performativních aspektů právních úkonů, pak přibližuje ve stručné případové studii; zároveň je však v samém závěru příspěvku relativizuje a poukazuje na úskalí výlučného užití „performativní“ metody. Autorčiným záměrem nicméně není zahrnout tento metodologický přístup, ale upozornit na jeho limity a navrhnout vhodný způsob jeho využití. Velmi dobře vystavěná studie, ačkoliv ani ona není obsahově